

**Ғылыми кеңесші, биология ғылымдарының докторы, профессор
Андонов Андон Василевичтің Камзина Гулим Оразбаевнаның
доктор ғылыми дәрежесін алу үшін дайындаған
«Шығыс Қазақстан облысының құмды топырақтарында минералды
тыңайтқыштарды қолдануға байланысты еркекшөптің өнімділігі мен
қоректік сапасы» диссертациялық жұмысына
ПІКІРІ**

Зерттеу тақырыбының өзектілігі

Агрофитоценоздардың өнімділігін арттыру және егіншіліктің биологияландырылған жүйесіне алғышарттар жасау есебінен далалық және шалғындық шөп егуді елеулі жақсарту міндетін ойдағыдай шешу ауыл шаруашылығы тауар өндірушілерінің жемшөп өндірісіндегі өсімдік ақуызының тапшылығын төмендету мақсатында ең алдымен көпжылдық қажетті түрлер мен сұрыптық жиынтықтағы жемшөп шөптерінің тұқымдарымен қамтамасыз етілуімен едәуір дәрежеде айқындалатын болады. Алайда, жемшөп базасын құруда да, егіншілікті биологияландыруда да көпжылдық шөптерге берілетін рөлді олар тек тұқыммен жеткілікті қамтамасыз етілгенде, яғни тұқым шаруашылығы жақсы қалыптасқан кезде ғана орындай алады. Тұқымдарды өсіріп-өндіру кезінде, жемшөп мақсатындағы шөптерден айырмашылығы, тыңайтқыштар генеративті органдардың басым дамуын ынталандыруы және тұқымның жоғары өнімділігінің қалыптасуына ықпал етуі керек.

Зерттеу объектісі

Зерттеу «Лана» шаруа қожалығында 2018-2021 жылдары жүргізілді. Яғни, еркекшөп дақылдарында минералды тыңайтқыштарды қолдану тиімділігін талдау минералды тыңайтқыштардың жасына және мөлшеріне байланысты олардың тиімділігінің әртүрлігін анықтады. Зерттеу әдістері келесідей болды: еркекшөп тұқымдарының далалық жағдайда өсіп-өнуі егудің әдісі, нормасы және тереңдігіне байланысты, еркекшөп шөбінің және жасыл массасының өнімділігі егудің әдісі мен егіп бітірудің нормасына байланысты, еркекшөп тұқымдарының өнімділігі егу әдістері мен егіп біріту нормасына байланысты, еркекшөптің қоректік қасиеттері минералдық қоректену деңгейіне байланысты.

Зерттеу пәні

Топырақты-климаттық сипаттамасы және метеорологиялық көрсеткіштер үш жылда бір рет зерттеліп отырды. Зертханада еркекшөптің қоректік қасиеттері минералдық қоректену деңгейіне байланысты, еркекшөп тұқымдарының сапасы минералдық қоректену деңгейіне байланысты. Қоректік мақсаттарда және тұқым үшін еркекшөпті өсіп-өндірудің экономикалық негіздемесі алынды.

Зерттеу нәтижелерін жариялау

Диссертациялық зерттеудің негізгі нәтижелері 5 ғылыми мақалада жарық көрді. Қазақстан Республикасының Білім және ғылым министрлігінің білім және ғылым саласында сапаны қамтамасыз ету жөніндегі комитеті ұсынған ғылыми басылымдар – 3; халықаралық ғылыми-практикалық конференцияларда – 1; Scopus – 1.

Г.О. Камзинаның диссертациялық зерттеулерінің негізгі нәтижелері

Диссертация жұмысы компьютерлік мәтіндегі 100 бетте баяндалған. Ол әдебиеттер шолуынан, материалдардан және зерттеу әдістерінен, жеке зерттеулерінің нәтижелерінен, алынған нәтижелерді талқылаудан, қорытындыдан, тұжырымдардан және практикалық ұсыныстардан, кеңестерден және тақырыпты ары қарай зерттеу перспективаларынан, 75 дереккөзді қамтитын пайдаланылған әдебиеттер тізімінен, соның ішінде 45% мемлекеттік тілде, 15% орыс тілінде, 15% шетелдік авторлардан тұрады. Диссертацияда 21 кесте, 22 сурет қамтылған.

Г.О. Камзинаның жүргізген зерттеуінен алынған нәтижелердің ғылыми жаңалығы және құндылығы еркекшөптің вегетативті көбеюі алғаш зерттелді, күтімнің агротехникасының сақталуы және рационалды пайдаланылуы жағдайында жалпак сабақты еркекшөп (тараққа ұқсас) тұрақты гомеостатикалық агропопуляциялардың қалыптасуын қамтамасыз етеді. Олар тұқымға өсіп-өндіру кезінде бірнеше жыл бойы жоғары тұқымдық өнімділігін сақтай алады.

Г.О. Камзинаның жүргізген зерттеу жұмысының теориялық және практикалық құндылығы. Жүргізілген зерттеулердің негізінде кең сабақты еркекшөпті қоректік және тұқымдық мақсаттарға өсіру, егудің әдістері, егіп бітіру нормалары және минералдық қоректендіруге байланысты сапасы бойынша кеңестер ұсынылды, бұл Шығыс Қазақстан облысының құмды топырақтарында өсірудің дәстүрлі технологиясымен салыстырғанда қоректік және тұқымдық өнімділігі бойынша аудан бірлігінен қосымша өнімді орташа 25% алуды қамтамасыз етеді.

Ізденушінің жеке үлесі

Диссертация 2018-2021 жылдар аралығында жүргізілген зерттеулердің нәтижесі болып табылады. Ізденуші өзбетімен мақсат қойып, зерттеудің міндеттерін анықтады, оны жүргізу жоспарын құрды. Барлық зерттеулерді ізденуші тікелей өзі орындады. Барлық деректік материалдарды талдап, жалпылады, мақалалар жазды.

15.05.2019 жылғы №103-л жобасына қатысты, тақырыбы Семей қаласында «Шығыс Қазақстанның құрғақ далалық аймағында жемшөптік жерлерінің өнімділігін арттыру үшін нақты егіншіліктің технологияларын енгізу».

03.09.2021 ж. №6382 пайдалы модельге 1 ҚР патенті алынды.

Ғылыми жетекшімен (С.М. Сейлгазина) бірге Шығыс Қазақстан облысының шаруашылықтарында нақты егіншіліктің жүйесін енгізу бойынша ұсынымдар басып шығарылды.

Ұсынымдар

Диссертация жұмысын орындау барысында ізденуші жоғары ұйымдастырушылық қабілеттерін, теориялық және практикалық материалды жақсы меңгергенін, дербестікті және еңбекқорлықты танытты. Бұл оған барлық жоспарланған тәжірибелерді жоғары әдістемелік деңгейде жүргізуге, сандық материалды алуға, оны биометрлік өндеуді жүргізуге, кестелерге түсіруге, дәлелді негіздемесін беруге мүмкіндік берді. Бұл ретте ғылыми идея, зерттеулерді жүргізу әдістемесін әзірлеу, талдау және нәтижелерін сипаттау, материалды баспаға дайындау, алынған нәтижелерді және одан туындайтын қорытындылар мен ұсыныстарды өндіріске ғылыми негіздеу, алынған нәтижелерді диссертациялық жұмыс түрінде рәсімдеу ізденушіге тиесілі. Жұмысты дайындау барысында ізденуші өзін жақсы дайындалған ғылыми қызметкер ретінде танытты.

Диссертациялық жұмыстың мазмұны 5 ғылыми мақалада, соның ішінде – 4 рецензияланатын ғылыми басылымдарда толық ашылды. Ізденушінің жарияланған жұмыстардағы жеке үлесі 90% құрайды.

Жұмыстың негізгі қағидалары баяндалып, аймақтық және халықаралық ғылыми-практикалық конференцияларда мақұлданды.

Ғылыми кеңесші ретінде Камзина Гулим Оразбаевнаның «Шығыс Қазақстан облысының құмды топырақтарында минералды тыңайтқыштарды қолдануға байланысты ерекшөптің өнімділігі мен коректік сапасы» диссертациялық жұмысы аяқталған ғылыми-біліктілік жұмыс болып табылады. Жұмыстың өзектілігі, ғылыми жаңалығы және практикалық маңыздылығы Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2013 ж. 24 қыркүйектегі №842 қаулысымен бекітілген, докторлық диссертацияларға қойылатын Ғылыми дәрежелерді тағайындау туралы Қағидалардың 8-тармағының талаптарына сай, ал ізденуші Камзина Гулим Оразбаевна 6D080100-Агрономия мамандығы бойынша PhD докторы ғылыми дәрежесін тағайындауға лайықты деп есептеймін.

Профессор,
Пловдив аграрлық университетінің (Болгария)
Агрономия факультетінің
Биология ғылымдары докторы /қолы/

А. В. Андонов

Домалақ мөр: /Пловдив, Аграрлық университет/

Мекенжайы:

Пловдив қ. 4000, Менделеев бульвары 12.

Орыс тілінен казак тіліне аударманы аудармашы Карипова Альфия Тивбековна орындады
Перевод с русского языка на казахский язык выполнен переводчиком Кариповой Альфией Тивбековной

Карипова Альфия Тивбековна

А.В. Андонов

